

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Галина Груць

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
E-mail: hrutsg@ukr.net

Оновлення освітнього процесу в Україні стимулює пошук нових технологій щодо професійної підготовки майбутніх педагогів. Саме формування культурологічної компетенції у студентів вищих закладів освіти передбачає реформування змісту освіти на засадах гуманізації, гуманітаризації та збереження надбань національної і світової культури.

Культурологічну компетенцію варто розглядати на стикуванні двох понять «компетенція» та «культурологічна». Компетенція – це специфічна схильність до ефективного виконання певних дій у конкретній сфері діяльності, що передбачає застосування та використання вузькопредметних знань, специфічних для цієї діяльності навичок, способів та категорій мислення, усвідомлення відповідальності вибору тієї чи іншої стратегії дій. Водночас компетенція розуміється як властивості особистості, її потенційної здатності справлятися з різноманітними завданнями; як сукупність знань, умінь, навичок, які взаємозв'язані між собою й необхідні для здійснення якісної продуктивної діяльності. При цьому спостерігається взаємодія когнітивних й ефективних навичок, наявність мотивації та відповідних ціннісних настанов [2, с. 6].

Розглядаючи сутність поняття «культурологічний» у різних дослідженнях, ми дійшли висновку, що ця категорія відображає знання про загальні та приватні закони функціонування й розвитку культури як цілісної системи. Індивід, який володіє культурною нормою, здатний адекватно орієнтуватися в сучасному культурному полі.

Культурна норма як загально визнана вимога та правило, що регулює поведінку людей, завжди співвідноситься з певними цінностями.

Загальнолюдські духовні цінності (істина, добро, краса, віра, надія, любов, совість, честь, гідність, патріотизм) виступають як загальнолюдські ідеали, як зразок (еталон, взірець) і як мета та об'єкт людських устремлінь. Саме духовні цінності є у суспільстві стратегічними цілями та забезпечують його інтеграцію, допомагаючи людині здійснювати соціально схвалений вибір поведінки у ситуаціях життєдіяльності. Таким чином, культурологічну компетенцію доречно розглядати як відображення набутих особистістю знань та умінь, як сукупність взаємопов'язаних якостей, які належать до духовної культури, до життя людей та їх відносин у суспільстві, що реалізуються у професійній діяльності. Для формування культурологічної компетенції студентів педагогічних закладів освіти необхідно дотримуватися основних підходів [5, с. 66]:

– ціннісно-діяльнісний підхід, передбачає, що культура є цінністю, яка формується лише у діяльності;

– гуманістичний підхід представляє навчання та виховання як цілеспрямований процес і дає можливість особистості усвідомлювати себе творцем культурних цінностей, пізнавати національну культурну спадщину;

– синергетичний підхід відстоює особливу значущість внутрішнього потенціалу активності студентів, дає можливість відчувати себе суб'єктом діяльності, тобто людиною, яка здатна до саморозвитку та самоорганізації;

– особистісно-діяльнісний підхід зумовлює розв'язання проблем у професійній діяльності, оволодіння спеціальними знаннями та вміннями, за допомогою яких досягаються бажані результати, що забезпечують успішність діяльності в обраній професії;

– творчий підхід сприяє продукуванню оригінальних рішень та новаторських прийомів, які дозволяють підвищити якість освітнього процесу, спрямованість на оптимізацію відносин між людьми, вимоги до професійних якостей.

Отже, однією з системоутворювальних ланок підготовки майбутніх фахівців в університеті є культурологічна освіта. Основу такої підготовки може скласти культурологічна компетенція вчителя в умовах інклюзивної освіти, до

складу якої входить мотиваційна, комунікативна, дидактична, когнітивна компетенції.

У педагогічній системі досить повно висвітлено питання про базові (ключові) компетенції загальної освіти (пізнавальні, комунікативні, мотиваційні, ціннісно-сміслові, загальнокультурні, навчально-пізнавальні, соціально-трудова, компетенції особистісного самовдосконалення тощо). Структуру культурологічної компетенції студента педагогічної освіти можна репрезентувати як сукупність загальновизнаних компетенцій:

Мотиваційна компетенція – володіння особистісною зацікавленістю, позитивною спрямованістю на впровадження спеціальної педагогічної діяльності в умовах включення дітей із обмеженими можливостями життєдіяльності у середовище однолітків, які є нормотиповими, наявність мотивів (соціальних, пізнавальних, професійних, особистісного розвитку та самоствердження, самоаналіз, самоосвіта), самоспонування до виконання певних професійних дій.

Комунікативна компетенція – це готовність розуміти дитину, поважати її права, встановлювати довірливі взаємини з нею, володіти вербальними та невербальними засобами спілкування, запобігати та розв'язувати конфліктні ситуації, що виникають між вихованцями, володіти професійною мовою, встановлювати позитивний контакт із батьками, залучати їх до співпраці у вигляді адекватних форм взаємодії.

Спеціальна дидактична компетенція передбачає володіння спеціальними професійно-педагогічними вміннями щодо планування корекційної роботи та впровадження її елементів в освітній процес; здатність до прогнозування можливих труднощів у дітей з особливими освітніми потребами в процесі навчальної, виховної та корекційної роботи; розвиток потенційних здібностей особистості на основі її можливостей; здійснення успішної адаптації дітей до нових соціальних умов життя.

Когнітивна компетенція визначає здатність студента професійно мислити, розширювати та збагачувати знання, відтворювати та застосовувати отриману

інформацію в нових, нестандартних умовах, необхідних для здійснення педагогічної діяльності в інклюзивній освіті.

«Поширення ідеї інклюзивності у суспільній свідомості й практиці має важливе значення і для соціуму, і для кожної окремої особистості» [3, с. 1]. Інклюзивна освіта у сучасному освітньому просторі набуває планетарної масштабності, оскільки забезпечує рівний доступ до освіти для всіх, хто навчається, з урахуванням різноманітності особливих освітніх потреб та індивідуальних можливостей. Отже, майбутньому вчителю необхідно сформувати названі компетенції для забезпечення успішної їх реалізації у професійній діяльності.

Отже, культурологічна компетенція – це передовсім достатній рівень сформованості спеціальних знань та умінь, взаємопов'язаних компонентів особистості (мотиваційного, комунікативного, спеціально-дидактичного, когнітивного), які належать до духовної культури, до життя люде, їх ставлення до самих себе й суспільства, до проявів себе як творчої особистості задля реалізації у професійній діяльності. «Актуальність компетенцій зумовлена функціями, які вони виконують у життєдіяльності кожної людини, визначальними з яких постають формування потреби у самонавчанні і самовдосконаленні та закріплення репрезентативності, а отже, й успішності (стійкості) в конкурентному життєвому середовищі»[1, с. 3].

Сукупність зазначених оптимальних умов у системі вищої освіти для формування культурологічної компетенції забезпечує цілісність культурного досвіду студентів, оволодіння способами пізнавальної, інформаційної, рефлексивної та продуктивної діяльності, включення їх в активну індивідуальну та групову роботу за допомогою ефективних форм освітньої діяльності: лекцій, семінарських і лабораторно-практичних занять, проєктної діяльності, використання практики СЕЕН (соціально-емоційного та етичного навчання) для розв'язання таких педагогічних завдань як аналіз, анотування, рецензування, реферування джерел з корекційної педагогіки та психології, складання планів, схем, таблиць, діаграм, аналіз педагогічних ситуацій, розв'язок педагогічних

задач. Організація самостійної роботи для виконання творчих завдань дасть студентам свободу вибору та прояв творчої індивідуальності, як у навчальному процесі, так і в педагогічній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Айзенбрат М. Сутність понять «компетентність» і «компетенція» в сучасній науковій парадигмі. *Молодь і ринок*. 2017. № 3. С. 88–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2017_3_19 (дата звернення: 09.05.2023).
2. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/52560> (дата звернення: 09.05.2023).
3. Груць Г. Інклюзивна культура як фактор розвитку полікультурної освіти в Україні. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат*: матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. С. 63–66.
4. Груць Г. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат*: матеріали II Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Тернопіль, 20 жовтня 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 60–63.
5. Підкасистий П. І. Організація навчально-пізнавальної діяльності студентів. 2-ге вид., допов. та переробл. Москва: Пед. т-во Росії, 2005. 144 с.
6. Словник української мови: в 11 томах. 1973. Т. 4. С. 250. URL: <http://sum.in.ua/p/4/250/2> (дата звернення: 09.05.2023).